

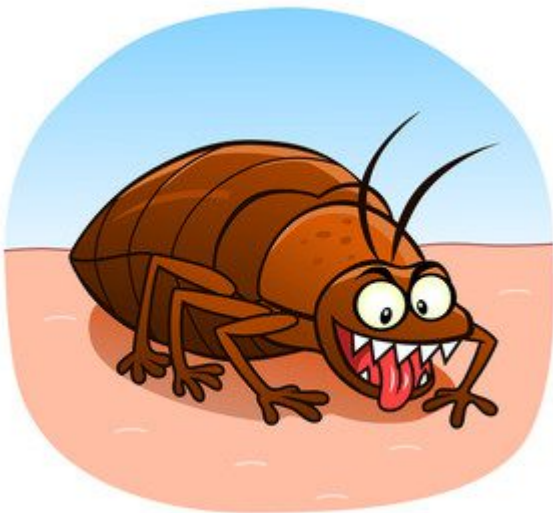
Dünyäniň iň uly patyşasy we tagtabiti / satiriki hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Satiriki hekaýalar, Sözler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Dünyäniň iň uly patyşasy we tagtabiti / satiriki hekaýa

DÜNYÄNIŇ IŇ ULY PATYŞASY WE TAGTABITI

Bir bar eken, bir ýok eken... Kimsinde az bolan, kimsinde ýok eken. Garny dokuň gözi aç, gözi aýyň garny dok eken. Uran uranyňky, gyran gyranyňky, kelle keseniňki bolan bir ýerde we ynsapdan nam-nyşan bolmadyk bir wagtda bir ýurt bar eken. Bu ýurduň ýaşaýjylary ýylda bir gezek terezä münüp agramyny çekdiripdir, kim agyr bolsa, şolam ýurduň şa tagtyna oturypdyr. Şonuň üçinem ol ýerde ýaşaýanlar patyşa bolmak üçin semrejek bolup durman iýip-içip ýörüpdir. Ýurtda jyrryk, arryk, gan-ýiligi gurap giden bir adam bar eken. Olam iller ýaly gije-gündiz:

– Wah, patyşa bolaýsam... Wah, patyşa bolaýsam... – diýip ýörenmiş.

Diýmesine diýipdir pahyr, ýöne, ne gözünde ýaşy, ne çanagynda aşy barmyş. Bende näme iýip-içip semresin?..

Bir gije külbesinde ýatyrka hart-hart gaşanmaga başlapdyr. Hem-ä süýji-süýji gaşanypdyr, hem bir ýandan aýy-ajy pikire çümüpdir:

– Ah, nädip patyşa bolsamka, nädemde patyşa bolarkam...

Şol iki arada-da süňküne ýelmeşip giden hamyny nämedir bir zat

dişläpdir. Arryk elini arkasyna aýlap, budunyň arasyna seretse-de hiç zada gözi düşmändir. Elinden başga zat gelmänsoň, boýdan başa gaşanypdyr, dynmanam:

– Patyşa bolaýsam, patyşa bolaýsam... – diýipdir. Ol şeý diýip hümrädäp durka, gulagyna wyzzylda meňzeş ses gelipdir. Arryk gulagyny ýapyryp diňşirgenipdir. Wyzzyldy şeýle diýýärmiş:

– Bul adamyň gany-da ýok, jany-da...

Ol daňa çenli:

– Ah, patyşa bolaýsam... – diýip gaşandygyça, wyzzyldam:

– Munda ne gan, ne jan bar... – diýipdir.

Arryk:

– Kimaý bu?.. – diýip garaňka gygyrypdyr.

Garaňkydan:

– Men-dä, men!.. Tagtabiti! – diýip, ses çykypdyr.

– Nirde sen?

– Iki pilçe süňküň ortasında.

– Bäräk gelsene, ýüzüňi bir göreýin...

Tagtabiti adamyň arkasyndan aýlanyp, dyzynyň üstüne gelipdir. Açlykdan ölere gelen tagtabitini alyp, iki barmagyň arasynda gyssaň, iňňäň uýy ýaly gany çykjaga meňzemändir. Arryk:

– Näme diýip dursuň-ow?.. diýipdir.

Tagtabitem oňa:

– Bir gijeläp endamyňda aýlandym, sorar ýaly ýeke damja gan tapmadym. Özüň näme diýip dursuň?.. – diýipdir.

Arryk tagtabitini iki barmagynyň arasyna alyp, mynjyratjak bolup durka, tagtabiti:

– Beýtme meni, men seniň patyşa bolmagyňa kömek edeýin... – diýipdir.

– Özüň-ä bir tagtabiti, meň patyşa bolmagyma näme kömek edip biljekmişiň?

– Sen meni sakla, menem seni saklaýyn. Ikimizem semräriz. Sen semränsoň patyşa bolarsyň, menem seň arkaňdan ýaşabererin.

– Meni seni nädip saklamalymysym?

– Seniň duşmanyň dagy ýokmy? Meniň duşmanlaň ýanyna äkit-de, goýber aralaryna. Men olaň ganyny soraýyn. Şeýle bir soraryn welin, haýranyň hekgerer. Sorup-sorup ganlaryny gotura derman edeýin. Senem olaryň elinde-ujunda nämesi bar bolsa, urarsyň jantaýyňa.

Tagtabitiň aýdýan sözleri göwnüne jaý bolsa-da, oýlanyp-oýlanyp ýeke duşmanyň adyny berip bilmändir. Sebäbi, onuň duşmany bolmasa näme... Arryk tagtabitä:

– Meniň duşmanym ýok ahyry – diýipdir.

Tagtabitem oňa:

– O nähili beýle bolýar? – diýipdir. Ýer ýüzünde ýaşaýan külli janly-jandaryň duşmany bar. Seniňem duşmanyň bardyr, özüň bilýän dälşiň. Hany, bir otur-da oýlan bakaly...

Arryk oýlanmaga başlapdyr:

– Eýse duşmanym kim? Şumy, bумы, olmy, ýa-da başgasymy?

Tagtabiti:

– Belki-de bu sanaýanlaryň hemmesi seniň hakyky duşmanlaryňdyr, seň habaryň bolman biler. Iň gorkunç duşman – saňa güler ýüz berýän mekir duşmandyr... – diýipdir.

Arryk:

– Dogry aýdýaň – diýipdir-de, tagtabiti alyp, goňsusynyň öýüniň penjiresinden içeri zyňypdyr. Özü-de çuwallaryň arasyna girip uklapdyr.

Ertesi agşam ýene:

– Ah, patyşa bolaýsam... Ah, patyşa bolaýsam... – diýip durka, ýene ses eşdipdir, ýöne ses düýnküden biraz ýognas sesmiş.

Bir seretse, baýaky tagtabiti. Emma öňküsinden daýawlanan tagtabiti:

– Seret, bir gijede pisse ýalja boldum, meni äkit-de, düýnki ýere okla, duşmanyň ganyny soraýyn... – diýipdir.

Arryk tagtabitini alyp ýene goňsusynyň öýüne oklapdyr.

Ertesi agşam ýerhozynyň ululygyna deňleşen tagtabiti togalanyp-togalanyp gelipdir:

– Seret, gördüňmi, niçiksi boldum – diýipdir. – Sen maňa duşmanlaryň ganyny sordur, mundanam uly borun.

Arryk:

– Sen-ä semröp baryaň welin, maňa hiç zat bolanok – diýipdir.

– Gyssanma, kän wagt geçmänkä şeýle bir semrärsiň welin, ahyrynda seni patyşa saýlamaga mejbur bolarlar.

Adam her gije tagtabitini goňsusynyň öýüne goýberipdir, ertesi gije tagtabiti dolanyp gelipdir. Her gelende-de öňküsinden biraz semröp gelipdir. Daýawlanyp-daýawlanyp, soňabaka hoz ýaly, alma ýaly, syçan ýaly bolupdyr.

Syçan ýaly bolansoň, goňsusy bu tagtabitiniň derdinden ýaňa öýünde arkaýyn ýatyp-turup bilmändir, çaga-çugasyny alyp başga ýere göçüpdir. Arrygam goňsusyndan galan öýe göçüp barypdyr we onuň howlusyndaky ir-iýmişleri, ekinindäki gök önümleri iýip başlapdyr. Şeýde-şeýde arryk adam azajyk özünü tutupdyr.

Ýöne tagtabiti:

– Meniň garym aç, maňa sorar ýaly gan tap!.. – diýipdir.

Arryk "Eýsem meniň duşmanym kimkä?" diýip oýurganyp duranmyş.

– Düýn irden pylany ýagdaýyňy soramady, şol seň duşmanyň bolaýmasyn?

– Hakykatdanam meniň duşmanym pylankesmikä? Hawa, ylaýyk şol! Çünki ol maňa hiç salam berenok.

– Belki-de duşmanym, ine, şudur. Heý, häzire çenli maňa kömek eden ýeri boldumy?

Ol tagtabitini alyp her gije bir "duşmanyň" öýüne goýberipdir. Tagtabitem "duşmanlaryň" ganyny sora-sora pişik ýaly bolupdyr, hatda towşan bilen deňleşipdir. Ol bir öýüň gapysyndan girdimi, bes, kim bolsa kekirtlewügiene ýapysyp, ganyny sorup öldüripdir.

Tagtabitiň eýesem ölen adamyň öýüne, mal-mülküne eýe bolupdyr. Eýe bolan zatlarynyň hasabyna iýip-içipdir, semräpdir. Ýöne tagtabitem hiç durarly dälmiş. Zol:

– Maňa duşmanyňy görkezsene, ganyny sorup alaýyn. Meniň garym aç!.. – diýip duranmyş.

Tagtabiti adamçy buldog ite dönüpdür. Kimi görse hyňranyp, üstüne topulypdyr. Eýesine gezek gelende bolsa, wepaly it ýalymyş, hiç haçan hojaýynynyň sözünden çykmandyr. Arryk soňabaka tagtabitini ýüp bilen duşap goýupdyr. Her gezegem tagtabiti ýüpünden boşapdyr. Zynjyra baglap goýsa, zynjyrynam üzüm-üzüm edipdir. Gan sorup, garyny doýan wagtam ýatyp dynjyny alypdyr, alygyp başlasa-da bir ýerde durmandyr, zol gygyryp duranmyş:

– Alygyňan, maňa duşman tap, ganyny sorasym gelýär...

Arryk biriniň gyzyna sawçylyga gitse, onam bermeseler, gyzly ýeri özüne duşman saýyp, şobada üstüne tagtabitini küşgüripdir. Biri säwlik bilen aýagyny basaýsa:

– Waý, sen meniň duşmanym!.. – diýip, ony tagtabitä iýdirer eken.

Tagtabiti öküz ýaly bolupdyr. Arrygam semräbilşine semräpdir. Ahyrsoňy patyşa saýlamak üçin agramyňy çekdirme wagtam gelip ýetipdir. Adam şeýle bir agralan eken welin, agramy çekilende terezi jorta ikä bölünäýipdir.

Mähelle:

– Häzire çenli biziň başymyza bular ýaly uly patyşa gelmändi. Taryhymyzyň iň uly patyşasy... Ýaşasyn uly patyşa!.. – diýip, alkyşlar içinde täze patyşany köşge göterip äkidipdirler. Ýşnaksyz tagtabitem patyşanyň gapdaljygynda, tagtyň ýanynda

oturypdyr. Garaňky gatlyşan badyna-da gorsanmaga, gygyrmaga başlapdyr:

– Garnym aç... Sorar ýaly gan bolaýsa!..

Patyşa baş wezirini çagyryp:

– Şalygymyzda maňa duşmançylyk edýän kim bar bolsa, çalt tapyp getir! – diýipdir.

Baş wezir:

– Goýaweri, şahy-älem – diýipdir. – Ýurtda hiç kim saňa duşman däl. Siz zorluk ulanyp patyşa bolaňzok ahwetin... Siziň agramyňzy halk çekdi. Hemmelerden agyr bolanyňyz üçinem patyşa bolduňyz. Siziň duşmanyňyz ýok, bolubam bilmez!

Patyşa:

– Boljak zat däl! – diýip gygyrypdyr. – Heý, men patyşa bolarynam, meň duşmanym bolmazmy? Çalt boluň, maňa duşmanlarymy tapyp getiriň!

Baş wezir aňk bolup galsa-da, etjek alajy ýok. Patyşanyň permany... Ol ähli wezir-wekillere, wezir-wekillerem öz garamagyndakylara buýruk beripdir:

– Nirede patyşamyzyň duşmany bar bolsa, tutup getiriň!

Duşman gözlenşik başlapdyr... Emma duşman ýok. Baş wezir öz kellesiniň giderinden gorkýandygy üçin:

– Kim saga seretse, patyşamyzyň duşmanydyr! – diýipdir.

Buýrukdan habary bolman saga seredenleri patyşanyň duşmany diýip getiripdirler. Tagtabiti bulary bir demde iýipdir. Näçe iýse-de doýmandyr:

– Men gan isleýän, gan! Ajygýan...

Ol başyny diwara uranda köşgüň sütünleri sarsyp gidipdir. Baş wezir:

– Kim çepe seretse patyşamyzyň duşmanydyr... – diýipdir.

Hiç kimse saga-sola seretmez ýaly bolupdyr. Ýalňyşyp seredenleri-de şobada düýrläp getiripdirler. Pil bilen deňleşen tagtabiti görgülileriň üstüne böküp, ganlaryny sorupdyr we öňküdenem beter çişipdir. Ol:

– Ajygýan!.. – diýip gygyrдыgyça ýer-gök sarsypdyr.

Tagtabitä duşman tapjak bolup, öňe seredenleriň, yza seredenleriň, aşak bakanlaryň, ýokaryk bakanlaryň barsy duşman yglan edilipdir. Mundan beýläk ýurduň ýaşaýjylary patyşanyň duşmanydyr öýdülip janlaryndan jyda düşmejek bolup, gözlerini ýumup, hiç zada seretmän gezipdir. Emma patyşa:

– Maňa duşman lazým. Bejit, duşman tapyň!.. – diýip arlapdyr.

Arlamaz ýalymy? Gan sora-sora köşke sygmaз ýaly derejede

ulalan tagtabiti şeýle bir hyýrsyzlaşypdyr welin, patyşanyň öz ýüzüne:

– Ýa-ha maňa sorar ýaly gan taparsyň, ýa-da men seniň ganyňy soraryn! – diýip başlapdyr.

Patyşa oňa duşman tapyp bermese-hä, janyndan göni el üzäýmeli. Patyşanyň duşmany bolmajak bolup il-gün öýünden çykman oturypdyr. Näme etsinler dagy?

Ýurtda "Duşman gözläp-tapma" gullugy döredilipdir. Tagtabitä her gün öňküsinden has köp duşman gerek bolansoň, gullugam gün geçdigiçe gerimini giňeldipdir, ulalyppdyr. Herkes öz janyny gorajak bolup, kimem bolsa biriniň üstünden:

– Şul adam patyşamyzyň duşmany! – diýip, habar bermäge başlapdyr.

Näme etselerem, tagtabitiň garny doýmandyr. Nädip doýsun? Ol gan sordugyça çişip, çişdigiçe-de ajygýan eken.

Öýünden çykman bukulyp ýatan adamlary zor bilen daşary çykaryp:

– Şu gün hepdäniň näçinji günü? – diýip sorag beripdirler.

Şol gün çarşenbe bolsa:

– Şu gün çarşenbe... – diýenleri patyşanyň duşmany diýip, şobada güpbasdy edipdirler we tagtabitiň öňüne zyňypdyrlar.

Şonuň üçinem hemmeler çarşenbä penşenbe diýmäge başlapdyr. Ýöne bulam az bolupdyr.

Tagtabitiň aýagy ýerde bolsa, arkasy buluda ýetipdir. Şoderejede ulalyppdyr. Ol patyşanyň ýüzüne hyňranyp:

– Bol, maňa duşman gany tapsana, ajygýan! Ýogsam seň özüňi ýuwdar goýbärin! – diýýärmiş.

Patyşa tagtabitiden gorkusyna töweregindäki herkesi duşman saýmaga başlapdyr. Köşkde kim bar bolsa:

– Siz meniň duşmanym!.. – diýip gygyryppdyr, olary tagtabitiň tamdyryň agzy ýaly giň we alawlap duran agzyňa atypdyr.

Wezir-wekilleriniň, iň ýakyn adamlarynyň barsyny, ahyrynda "Duşman gözläp-tapma" gullugyny-da tagtabite şam edipdir. Tagtabiti şeýle bir ulalyppdyr welin, ers-mers bolup giden mähnet göwresiniň labyryny ýurduň üstüne atypdyr. Ol äňini hatap ýaly açyp, ýylanyň dili ýaly dilini ikiýana aýlap:

– Ajygýan!.. Maňa sorar ýaly gan tap! – diýipdir. Patyşa sagyna-çepine, öňüne-yzyna göz aýlapdyr, görse özünden başga adam ýok. Gaçmaga başlapdyr. Ýöne gaçyp nirä gitjek, nirä çenli gaçjak? Epeý patyşa tagtabitiň ýanynda büreçe-de ýokmuş. Tagtabiti patyşany barmagynyň ujundaky agajyň şahasy ýaly

uzynlykdaky ýeke gyllyna dolap alypdyr.

– Maňa duşmanyňy görkez, men onuň ganyny sorayyn. Ajygýan!.. – diýip, agzyndan ot sowrupdyr.

Patyşa tagtabitiň öňünde ýer bagyrtlap aglap-eñrese-de, peýda etmändir.

– Maňa duşmanyňy görkez, ganyny sorayyn.

Patyşanyň sag eliniň süýem barmagy öz döşüne uzalypdyr.

Tagtabiti "Hü-üp-pp" edägetdin, dünýäniň iň uly patyşasyny demine çekip goýberipdir.

Eziz NESIN.

Terjime eden: Has TÜRKMEN. Satiriki hekaýalar